
Типові мовленнєві проблеми у професійній діяльності працівників правоохоронних органів

Інна Перцова

ДонДУВС, Кропивницький, Україна

ORCID: 0000-0001-6236-430X

Анотація: найважливішим орієнтиром професійної поведінки працівників поліції є мовленнєва культура – здатність обирати та використовувати оптимальні мовні засоби в конкретних ситуаціях правотворчості та правозастосування. Поліцейський повинен повною мірою володіти культурою мовлення, що передбачає сформованість усіх її компонентів: нормативного, етичного та комунікативного. Комунікативні якості мови працівника МВС мають відрізнятися змістовою точністю, граматичною правильністю, виразністю, чистотою, логічністю, багатством словникового запасу. Така мова називається унормованою, тобто в ній дотримуються всі норми (літературної) мови. Об’єктивний аналіз нормативного аспекту дає змогу виявити різноманітні мовленнєві помилки та недоліки, яких припускаються працівники поліції в усному та писемному мовленні. Серед типових проблем виділяємо: факт частого порушення лексичних норм, орфоепічні помилки, вживання канцеляризмів та кліше поза сферою їхнього стилістичного призначення, інвективної лексики, діалектизмів, жаргонізмів, варваризмів, вульгаризмів, слів-паразитів, вигуків, недоречних звуків тощо. Зроблено висновок, що дотримання норм літературної мови є невід’ємним складником професійної діяльності працівника поліції. Оскільки службове мовлення є формою літературної мови, суворе дотримання її стандартів виступає базовою умовою високої мовленнєвої культури правоохоронця. Мовлення співробітника поліції має бути граматично правильним і відповідати нормам літературної мови. Під час розмови з громадянами поліцейський повинен точно добирати слова, враховуючи їхній психологічний вплив. У спілкуванні неприпустимі грубі жарти, зла іронія, недоречні слова та мовленнєві звороти (зокрема іншомовного походження), а також різкі цинічні вислови зневажливого характеру, вульгаризми, примітивізми та слова-паразити. Будь-яке відхилення від етичних мовних стандартів не лише нівелює авторитет окремого працівника, а й деформує суспільне сприйняття всієї правоохоронної інституції. Відтак, розвиток комунікативної стійкості та вміння володіти словом у критичних ситуаціях стає запорукою ефективного виконання службових обов’язків у правовій державі..

Ключові слова: мовленнєвий етикет; принцип ввічливості; регресія; канцелярит; лексична норма; кліше; жаргонізми; тавтологія; плеоназм; варваризми; вульгаризми; слова-паразити.

---

1. Вступ

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними тенденціями до певної нівеляції норм мовленнєвого етикету та загальним зниженням культури мовлення у різних сферах професійної діяльності. Попри активні наукові розвідки у цьому напрямі, проблема залишається гострою та потребує постійної уваги як з боку науковців, так і безпосередньо практичних працівників сектору безпеки. Діяльність представників правоохоронних органів регламентується нормативно-правовими актами (зокрема Правилами етичної поведінки поліцейських), які визначають професійно-етичні стандарти комунікації. Впровадження в повсякденну практику принципу ввічливості та принципу кооперації є базовою умовою регулювання поведінки працівника поліції у взаємодії як із законотворчими громадянами,

так і з правопорушниками. Саме позитивна комунікація, заснована на дотриманні етикетних норм, стає запорукою формування високої професійної культури та зміцнення довіри суспільства до правоохоронної системи. Тим паче, що в умовах війни мовна культура перетворюється на безпекову категорію. Нечітко сформульований наказ або невірно підібране слово під час перевірки на блокпосту можуть мати фатальні наслідки..

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є мовлення співробітників поліції у професійній діяльності.

Предмет дослідження: типові мовленнєві помилки, що виникають під час виконання службових обов'язків. Матеріалом дослідження слугували лексикографічні праці та довідники з мовленнєвого етикету, нормативно-правові акти, що регламентують діяльність співробітників МВС, а також результати особистих спостережень автора за комунікативними процесами у професійному середовищі..

3. Мета та задачі дослідження

Мета та задачі дослідження полягають у визначенні ролі мовленнєвого етикету, його специфіки та функцій у професійній діяльності співробітників МВС. Окрему увагу приділено обґрунтуванню значущості принципів ввічливості та кооперації як засадничих елементів мовленнєвої практики представників сектору безпеки. Такий підхід дає змогу комплексно розглянути мовну компетенцію не лише як сукупність лінгвістичних знань, а як дієвий механізм налагодження взаємодії між поліцією та суспільством..

4. Аналіз літератури

Серед українських досліджень професійної комунікації поліцейських варто назвати праці О. А. Лисенка, В. М. Пивоварова, О. А. Шумейка, у посібниках яких приділяється увага етикету та культурі спілкування поліцейських [7]. В. В. Литвин досліджує специфіку професійного спілкування патрульних поліцейських із різними категоріями громадян, фокусуючись на психолінгвістичних аспектах. Дослідник розглядає мовну культуру не просто як граматичну правильність, а як частину естетичної та етичної культури поліцейського. Він наголошує, що професійне мовлення є засобом реалізації принципу законності та поваги до прав людини [8]. Слід зазначити, що сфера діяльності поліцейських, як і педагогів, вимагає володіння словом як педагогічним інструментом. На співробітниках органів внутрішніх справ лежить велика мовна відповідальність, адже від їхньої грамотної мови багато в чому залежить успішність, ефективність та якість виконання ними професійних функцій.

5. Методи досліджень

Методологічну основу дослідження становлять теоретичний аналіз та узагальнення наукової літератури з методики викладання української мови за професійним спрямуванням, а також системний аналіз, порівняння, теоретико-методичне прогнозування та наукове спостереження. Особлива увага приділялася лінгвістичному аналізу типових мовленнєвих помилок, що виникають у професійній діяльності поліцейських. Використання системного підходу забезпечило можливість розглянути мовленнєву культуру як цілісний компонент професійної майстерності, зумовило об'єктивність аналізу та формування цілісного уявлення про стан і перспективи розвитку мовленнєвої культури працівників поліції.

6. Результати досліджень

Поняття «мовлення», «мовленнєвий етикет» та «культура мовлення» є засадничими у професійній діяльності співробітника поліцейського, оскільки вони формують його цілісну

комунікативну компетентність. Ефективна підготовка сучасного фахівця у різних галузях передбачає як необхідну базу високу мовну компетентність, оскільки відомо, що професія поліцейського лінгвоактивна. Володіння усним та писемним словом – необхідна умова становлення фахівця у його професійній діяльності. Тож, проблема етичного мовлення для поліцейського є надзвичайно актуальною, оскільки мова в цій професії – це не лише засіб спілкування, а й інструмент деескалації конфліктів, встановлення законності та формування довіри населення. Відповідно до правил професійної етики, комунікативна компетентність правоохоронця базується на таких складових: емпатія та толерантність; володіння професійною термінологією; стресостійкість у мовленні.

Ясність і доступність професійного мовлення поліцейського залежить від точного вибору слова, тобто від дотримання лексичних норм сучасної української літературної мови. На жаль, останнім часом в усному та писемному мовленні можна констатувати факт частих порушень лексичних норм представниками правоохоронних органів:

- уживання слова у невластивому йому значенні: *злочин скоєно в районі 8 години* (правильно: близько 8 години);
- порушення лексичної сполучуваності: *ця функція доручається слідчому відділу* (правильно: покладається на слідчий відділ);
- смислова надмірність: *обвинувачений рано овдовів, оскільки дружина його померла*;
- плеоназм: *після вчинення злочину обвинувачений швидко піднявся вгору сходами* (слово вгору зайве);
- тавтологія: *обвинувачена померла від смертельної хвороби*.
- помилкове вживання фразеологізмів, пов'язане з контамінацією кількох зворотів: *відіграє значення, має роль* (правильно: має значення, відіграє роль), *приділяти значення* (правильно: приділяти увагу, надавати значення);
- помилкове вживання паронімів (дипломат – дипломант, адесат – адресант, відряджений – відряджувальний);
- неправильне вживання синонімів: *присилаємо відповідь на вашу вимогу* (правильного «надсилаємо відповідь на ваш запит»).

Чистота мовлення поліцейського характеризується також відсутністю в ньому елементів, чужих літературній мові, а також тих, що відкидаються нормами моралі: діалектизмів (**мешти** (туфлі), **біціглі** (велосипед), **пуцувати** (чистити)); варваризмів (**бодік** (портативна відеокамера), **бекграунд** (минуле), **меседж** (повідомлення)); вульгаризмів (**зек** (раніше судима особа), **жмурик** (труп), **терпіла** (потерпілий), **гопник** (агресивно налаштована особа)); **слів-паразитів** (ось, значить, якби, ну, як то кажуть, розумієте, типу тощо); **вигуків** (ага, угу, ого), а також **недоречних звуків** (е-е-е, м-м-м, а-а-а) тощо;

Не менш важливим для авторитету працівника правоохоронних органів є дотримання норм правильної вимови та наголошування. Типовими орфоепічними помилками, що виникають під впливом інтерференції (впливу іншої мови) або професійного жаргону, є: порушення акцентологічних норм (неправильний наголос): *видАння замість видАння; завдАння замість завдАння; застосУвання замість застосувАння; фахОвий замість фаховИй; черговИй замість чергОвий*.

Специфіка приводів для вступу в спілкування поліцейського та громадян – злочин або правопорушення – призводить до того, що цілі учасників комунікації не збігаються. У цьому разі конфлікт постає як протистояння та протидія між людьми, що є наслідком взаємовиключних інтересів і позицій. У ситуації стресового спілкування контроль над мовленням слабшає, і людина мимоволі повертається до найбільш автоматизованих форм: суржику, ненормативної лексики або хаотичних конструкцій. Це так званий механізм мовленнєвої регресії. Мовленнєва регресія у дорослої людини – це механізм психологічного захисту, за якого мовлення стає простішим, дитячим або повертається до моделей поведінки, характерних для молодшого віку [9]. Висока реактивність на стрес пов'язана з меншою лінгвістичною когнітивною складністю під час мовлення. Це може проявлятися в переході від

професійного, виваженого спілкування, спрощенні граматичних конструкцій, появі пестливих слів, використанні вигуків замість повних речень, труднощів з підбором слів.

Серед найбільш типових мовленнєвих проблем у ситуаціях стресового спілкування хочемо виділити використання канцеляризмів та мовленнєвих штампів. Це питання являє одну з серйозних і вельми поширених стилістичних проблем. Надмірне використання канцеляризмів та штампів у процесі комунікації часто стає бар'єром між поліцейським та громадянином. Мовлення при цьому виглядає штучним, іноді навіть агресивним. Визнаючи однією з основних функцію мовної економії, лінгвісти попереджають про те, що кліше за механічного перенесення в неприродні для них стилі перетворюється на штампи [12].

Класичні ознаки канцеляриту у мовленні поліцейських простежуються у використанні віддієслівних іменників (*проводити перевірку* замість *перевіряти*; *здійснювати запис* замість *записувати*; *проводити дослідження* замість *досліджувати*; *надавати підтримку* замість *підтримувати*; *здійснювати реалізацію* замість *реалізувати*; *проводити розгляд* замість *розглядати*; *здійснювати опис* замість *описувати*; *виявляти неповагу* замість *не поважати*; *здійснювати патрулювання* замість *патрулювати*); зловживанні складеними відіменними прийменниками: *з метою*, *внаслідок*, *на адресу*; заміна особових дієслів на безособові: *встановлено*, *передбачено*.

Від штампів необхідно відрізнити кліше – стійке словосполучення, мовленнєвий стереотип, готовий зворот, що використовується як такий, що легко відтворюється в певних умовах і контекстах офіційно-ділового писемного мовлення. Наприклад: *давання завідомо неправдивих показань*; *по суті поставлених мені запитань можу пояснити наступне*; *доводжу до вашого відома*; *за сімейними обставинами*; *перебувати у стані алкогольного сп'яніння*; *ізоляція від суспільства*. Кліше офіційного стилю доречні в протоколі, але в діалозі поліцейського і людей вони створюють дистанцію та недовіру.

Навіть дисциплінований офіцер у момент прямої загрози життю може втратити здатність добирати слова і почати використовувати лайку як єдиний доступний спосіб вираження емоцій або надання наказів: жаргонізми затримання (*руки в гору* замість *офіційного руки за голову*, *мордою вниз* замість *лягти на живіт*, *шмонати* замість *проводити обшук*, *стукати* замість *надавати викривальну інформацію про співників*).

Невміння розв'язувати конфліктні ситуації на рівні комунікації призводить до неконтрольованих спалахів агресії, а нездатність до психоемоційної саморегуляції з великою ймовірністю виявляється у формі мовленнєвої агресії. При цьому варто зазначити, що мовленнєва агресія – це форма мовленнєвої поведінки, орієнтована на образу або погрозу завдання шкоди. Вибір стратегії мовленнєвої агресії найчастіше зумовлений страхом, невмінням або небажанням розв'язати конфлікт конструктивним способом за допомогою комунікативних компетенцій та навичок ефективного професійного спілкування.

Лексико-семантичний аналіз мовлення поліцейських дав змогу визначити такі способи вираження мовленнєвої агресії: вживання жаргонізмів з метою знецінення співрозмовника або затриманого: *тіло*, *пасажир* або *елемент*; послуговування інвективною лексикою: *терпило*, *баклан*, *шушара*; використання агресивних зооморфних метафор: *барани*, *стадо*, *щури*; оперування порівняннями, що принижують інтелект: *глухий як забор*; *тупий як кут*; *мичить як корова*.

Подібні комунікативні проблеми у діяльності поліцейських зумовлюють відчуження між поліцією та суспільством, що негативно позначається на рівні довіри до правоохоронної системи. Неприпустимим для працівника поліції є вияв зверхності, іронії чи погроз, а також використання сленгу в професійному спілкуванні. Щоб повідомлення було зрозумілим правильно, співробітник поліції має можливість використовувати такі мовленнєві прийоми:

- ясно й грамотно формулювати свою думку;
- говорити розбірливо, виразно, уникати скоромовок;
- повідомлення має бути грамотно викладене, побудоване та правильно структуроване для кращого запам'ятовування тексту;

- під час спілкування з громадянами слід використовувати точні слова, зрозумілі мовленнєві звороти, синонімічні вирази.

Дотримання цих комунікативних стандартів є обов'язковим незалежно від соціального статусу чи психофізичного стану особи. Етична мовленнєва культура поліцейських зміцнює позитивний імідж правоохоронного органу та держави загалом.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

У цьому напрямі вбачаються в детальному аналізі психолінгвістичних методів деескалації конфліктів через мовленнєвий вплив. Особливої уваги потребує розробка практичних алгоритмів комунікації поліцейських із різними категоріями громадян у стресових ситуаціях.

8. Висновки

Отже, позитивний імідж працівника органів внутрішніх справ нерозривно пов'язаний із комунікативною складовою його особистості. Мовленнєвий етикет співробітника МВС України є одним із засадничих компонентів його професійної діяльності. Він не лише становить основу службового етикету, а й слугує об'єктивним показником особистісно-інтелектуальних, духовних та моральних якостей правоохоронця. Мовленнєва культура характеризується здатністю добирати та використовувати оптимальні мовні засоби в кожній конкретній ситуації. Інакше кажучи, необхідно не лише вміти обирати точний, доречний, граматично правильний варіант, а й володіти навичками побудови та реалізації свого мовленнєвого наміру таким чином, щоб він повністю відповідав цілям і завданням правоохоронної діяльності. Дотримання культури мовлення – від правильного наголошування термінів до вибору етикетних формул у цифровому просторі – безпосередньо впливає на рівень довіри суспільства до правоохоронної системи та забезпечує успішну реалізацію принципів ввічливості та кооперації у щоденній практиці.

Список літератури:

- 1) Андросюк, В. Г. та ін. (2018). *Зарубіжний досвід ефективної комунікації поліцейських: аналітичний огляд*. Нац. акад. внутр. справ.
- 2) Бондаренко, В. В. (2016). Компоненти професійної компетентності працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України. *Юридична психологія*, (2), 81–88.
- 3) Голопич, І. М. (2022). Підготовка майбутніх поліцейських до професійного спілкування з військовополоненими. У *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* (с. 177–178). ХНУВС.
- 4) Дисциплінарний статут Національної поліції України, Закон України № 2337-VIII (2018). rada.gov.ua
- 5) Золотухін, Р. О. (2010). *Професійна етика та культура спілкування працівників органів внутрішніх справ*. КНТ.
- 6) Козубенко, І. В. (2022). Комунікативна складова професійної діяльності поліцейського. *Юридична психологія*, 31(2), 122–129. doi.org....
- 7) Лисенко, О. А., Пивоваров, В. М., & Шумейко, О. А. (2011). *Українська мова за професійним спрямуванням (для працівників правоохоронних органів)*. ХНУВС.
- 8) Литвин, В. В. (2020). Етичні засади професійної діяльності поліцейського в сучасних умовах. *Право і безпека*, 77(2), 15–21.
- 9) Осадько, О. Ю. (2014). Комунікативна поведінка особистості у стресових ситуаціях. *Актуальні проблеми психології*, 1(41), 45–50.
- 10) Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських, Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1179 (2016). rada.gov.ua

- 11) Про Національну поліцію, Закон України № 580-VIII (2015). rada.gov.ua
- 12) Савчин, Т. О. (2018, 28–29 листопада). *Мовні кліше і мовні штампи в українській мові* [Доповідь]. VII Міжнародна науково-технічна конференція молодих учених та студентів, Тернопіль, Україна. <http://tntu.edu.ua>
- 13) Скляр, О. С., Зосим, Р. С., & Коваль, К. С. (б. д.). *Дефінітивний аналіз поняття «Тактика комунікації поліцейського»*. univd.edu.ua
- 14) *Словник-довідник з культури української мови*. (б. д.). <http://ulif.org.ua>
- 15) *Словник української мови (1970–1980)*. (Т. 1–11). Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. <http://sum.in.ua>

The professional speech culture of a police officer

Inna Pertsova

Department for Organization of Scientific Activity, Donetsk State University of Internal Affairs, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6236-430X

Abstract: The most important guideline for the professional conduct of police officers is speech culture—the ability to select and use optimal linguistic means in specific situations of lawmaking and law enforcement. A police officer must fully master the culture of speech, which involves the development of all its components: normative, ethical, and communicative. The communicative qualities of an MIA employee’s language should be characterized by content accuracy, grammatical correctness, expressiveness, purity, logic, and a rich vocabulary. Such speech is called standardized, meaning it adheres to all the norms of the (literary) language. An objective analysis of the normative aspect allows for the identification of various speech errors and shortcomings committed by police officers in oral and written communication. Among the typical problems, the following are highlighted: frequent violations of lexical norms, orthoepic errors, the use of officialese (chancery list) and clichés outside their stylistic purpose, as well as the use of invective lexis, dialectisms, jargon, barbarisms, vulgarisms, filler words, interjections, and inappropriate sounds. It is concluded that compliance with literary language norms is an integral part of a police officer’s professional activity. Since official speech is a form of literary language, strict adherence to its standards is a basic condition for a law enforcement officer’s high speech culture. A police officer’s speech must be grammatically correct and comply with the norms of the literary language. When talking to citizens, an officer must choose words accurately, considering their psychological impact. In communication, rude jokes, malicious irony, inappropriate words and phrases (including those of foreign origin), as well as sharp cynical expressions of a disdainful nature, vulgarisms, primitivisms, and filler words are unacceptable. Any deviation from ethical linguistic standards not only undermines the authority of an individual employee but also deforms the public perception of the entire law enforcement institution. Consequently, the development of communicative stability and the ability to master the word in critical situations becomes a guarantee for the effective performance of official duties in a state governed by the rule of law.

Keywords: speech etiquette; principle of politeness; regression; officialese (chancery list); lexical norm; clichés; jargonisms; tautology; pleonasm; barbarisms; vulgarisms; filler words.
